

Вербівське

Лебедине озеро

Назар Лавріненко



Іспівана поетами краса українських пейзажів впродовж віків вабила творців вічного. Це й не дивно: доглянуті лани, причепурені села, обдаровані людською турботою луки та озера, сяючі у променях сонячного світла бані православних храмів дарували художнім натурам дивовижне натхнення...

Ми з товаришем об'їздили села Кам'янського району Черкаської області, оглядаючи тутешні історичні пам'ятки. Їхали ми, заздалегідь знаючи, що потрапимо до місць, де бував П. І. Чайковський. Пощастило нам побувати і у селі Вербівка, де часто гостював митець, і де стоїть його погруддя. Місцеві мешканці широко переконані, що саме у них він написав балет "Лебедине озеро".

Так це було чи ні, але, дійсно, до Вербівки Чайковський приїздив майже щороку, починаючи від 1865 і до 1893 р. Гостював він у своїй рідній сестри Олександри Іллівни, дружини власника села – Льва Васильовича Давидова. Тут, у новому будинку родини Давидових, Петро Ілліч працював над операми "Мазепа", "Євгеній Онегін", "Орлеанська діва", "Черевички", дитячим одноактним балетом "Лебедине озеро", над Другою симфонією, яка ще за життя композитора була названа "Українською", циклом п'єс "Пори року" та іншими творами [1].

Петру Іллічу це село насправді припало до душі. В одному із листів він писав: "Вербовка мне очень нравится. Нельзя достаточно нарадоваться на здешнюю тишину, на чистый воздух и простоту нравов". Саме у Вербівці композитор вперше продемонстрував родичам оперу "Євгеній Онегін", над якою тут і працював. У листі від 3 серпня 1878 року з Вербівки є рядки: "Я сыграл здешним всемо Евгения Онегина и произвел немалый эффект" [2].

Після смерті Л. В. Давидова село перейшло до його сина, племінника П. І. Чайковського – Дмитра Львовича Давидова. Він володів Вербівкою аж до 1917 р.

Ці мальовничі місця надихали на творчість і відомого польського композитора, уродженця сусідньої Тимошівки, Кароля Шимановського. Він неодноразово приїздив до Вербівки на селянські фольклорні концерти, які влаштовувала власниця села Наталія Давидова [3].

У 1915 р. Давидова організувала у Вербівці майстерню народної вишивки. Ескізи для цієї майстерні робив сам Казимир Малевич, що декілька років жив і працював у селі. Тут під його керівництвом сформувалася нова художня школа – супрематисти. 1917 р. у Москві, на виставці сучасного декоративного мистецтва, експонувалися 400 зразків вишивок, що виконали вербівські майстрині [4].

Що ж залишилося у Вербівці від тієї пори? Чи збереглося місцеве Лебедине озеро, яке



надихнуло композитора на однойменний твір? Нам розповіли, що озеро колись було дуже гарним, і на нього дійсно щороку прилітали лебеді. Але сьогодні від нього лишилися лише заболочена місцина та яр, що тягнеться вздовж невеликої річки. Що ж тут трапилося, які вітри та буревії пронеслися над тихим квітучим селом? Адже це місце заслуговує на гідне піклування й збереження для нащадків тієї атмосфери, що так надихала П. І. Чайковського.

Місцева жителька Ганна Іванівна Солом'яна, 1921 р. н., про Лебедине озеро розповіла таке: "Та тоді зими були великими. 1933 року як розтав сніг та як пішла вода, містки геть поламало, та й у нас містка повалювало й геть забрало. Ну, а ставище зробилося пустим. Воно висохло, а по краях, воно (озеро) довге, його й звідси видно, там рогіз ріс. І люди там, коли висохло, стали там пасти, в кого кози, корівка потроху лишилася, і там винайшли, викопали коріння з рогозу. Воно таке товсте, як оце в мене худа рука.

І ці люди, що оце пасли, збіглися копати, а воно зверху висохло, а внизу болото. А ми всі давай копати, видовбали його геть... І це ж мати моя прийшла, і це ж я, і дітлахи копають, хто собі скільки вспіне. Вирили, додому, і це ж мати перемива його, оті корінці усі. Потім у піч суне, на піч — воно висихає. Тоді розрізає таку плівочку, а воно там борошно таке біле, як ото у вас сорочка, біле-біле, як ото сніг... (сльоза побігла щокою бабусі). Нічим воно не одгониться, таке воно хороше, й мати ото трошки натовкли такого-сякого зерна та вмшали трошки борошна та того та такі чуреки пекли. Отаке, і тоже тяглось воно отаке, і їли, ой... Не дай Боже!!!" [5]. З того часу озеро не відновлювали, не до того було.

Цінною пам'яткою старовини у Вербівці є будівля парафіяльної церкви. Стоїть та дерев'яна споруда у центрі села, обдерта, без дзвіниці, без бань, крита руберойдом, який тече в усіх стиках. І церква ця діюча, хоча все її вбоге "убранство" складається з кількох вишитих українських рушників та ікон.

На цьому місці храми ставили здавна. Відомо, що у 1768 р. на Вербівську церкву Різдва Богородиці гайдамаки пожертвували ризи. Є також відомості, що у 1794 та 1857 рр. її перебудовува-

ли: востаннє — коштом тодішньої власниці села Олени Стааль. У церкві збереглося поховання дочки Олени Стааль — Єфросинії.

За розмірами споруда була віднесена до 5 класу, що було рідкістю серед сільських дерев'яних храмів, адже більшість із них підпадала під найнижчий 7-й клас [6]. У 1911 церкву оновили востаннє, а 1935 прихід було закрито. У 1941 р. богослужіння поновились, але 1946 храм вчергове закрили та ще й спотворили, зруйнувавши дзвіницю та бані. "Коли наказали розібрати церкву, то один чоловік (він був то головою сільради, то колгоспу, я ще його пам'ятаю) знайшов, як її врятувати. Він запропонував бані зняти ("щоб не гавкали"), а решту споруди використовувати як зерносховище", — пригадує церковна староста О. І. Руденко.

1973 р. рішенням облвиконкому будівлю було взято на облік як пам'ятку місцевого значення [7]. Це рішення врятувало її від остаточного знищення. До 1989 р. храм використовували як колгоспне зерносховище, а потім передали місцевій парафіяльній громаді.

Для відновлення колись ошатного храму сил прихожан виявилось недосить. З великими труднощами вдалося поновити покриття даху. "Ото як зібралися ми гуртом та вимели рештки зерна, позмивали пил та позносили домашні ікони, рушники, із сусідньої Лузанівки став приїздити батюшка", — розповіла місцева жителька М. Ф. Бондаренко. Щорічно селяни збирають кошти на латання та оновлення блаженного накриття понівеченого храму. Більшого громада зробити не в змозі, і допомоги поки чекати нема від кого. Колись письмову обіцянку допомогти давав навіть В. А. Ющенко, однак і досі у держави не знаходиться на це коштів...

За нашої мовчазної згоди в Україні постійно руйнуються сотні унікальних історико-архітектурних пам'яток. Руйнується і стара церква у козацькій Вербівці на Черкащині. Якщо не можемо захистити й зберегти всю нашу культурну спадщину, усе те, що залишили нам діди й прадіди, спробуймо почати з малого — врятуймо старовинний парафіяльний храм у мальовничому селі, що пам'ятає великого Чайковського. У селі, де з'явилося, аби пізніше завоювати світ, його геніальне "Лебедине озеро".

1. *Стежками Черкащини* — місто Кам'янка. <http://prostir.museum/tourists/ua/mustseesdetails?id=49>; Тут дух поезії і музики витає... <http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?artID=4473§ion=article>.
2. *Особистий архів автора*. Довідка видана Кам'янським літературно-меморіальним музеєм за № 124 від 7 вересня 2000 р.
3. *Чи можна вважати Кароля Шимановського також українським композитором?* <http://fanej.net/?p=117>
4. *Кара-Васильєва Т., Чорноморець А.* Українська вишивка. — К. : Либідь, 2002. — 160 с.: іл. — С. 47.
5. *Особистий архів автора*. Аудіозаписи свідчень Голодомору 1932–33 рр., с. Вербівка. Солом'яна Ганна Василівна. 1921 р. н., запис від 14.06.2008 р.
6. *Похилевич Л.* Сказание о населённых местностях Киевской губернии. — К., 1864. — С. 705–706.
7. *Особистий архів автора*. Довідка Управління містобудування та архітектури за № 134 від 14.07.2000.